

**І.А. Блинова, кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов за професійним спрямуванням
НПУ імені М.П. Драгоманова**

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБИТТЯ НАЦІОНАЛЬНОГО ГУМОРУ В ХУДОЖНІЙ ПРОЗОВІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Проблема комічного полишається *актуальною* з огляду на особливу значущість цієї категорії для гуманітарної парадигми другої половини ХХ – початку ХХІ століть: комічне є сутнісною ознакою сучасної художньої літератури.

Метою розвідки є розгляд особливостей національного гумору художньої прозової комунікації. Досягнення поставленої мети передбачає розв’язання таких *завдань*: надати визначення поняття “комічне”; виокремити провідні ознаки британського, американського та слов’янського (українського) комізму; проаналізувати засоби створення сміхових традицій на матеріалі сучасних художніх творів.

Зазначимо, що поняття “комічне” в джерелах довідкового характеру набуває абстрактного (незважаючи на відсутність денотата воно має місце в наших проявах – у художньому моделюванні ментальної, естетично ускладненої, дійсності) філософського визначення й потрактовується як *культурологічне, соціальне й естетичне* явище, наприклад: *комічне* (від грецьк. *komikos* – веселий, смішний) – філософська категорія, що позначає культурно оформлене, соціально й естетично значиме смішне (Wikipedia).

Наведена дефініція комічного як культурно оформленого, соціально й естетично значимого смішного дозволяє простежити за характером *комунікативної* ефективності сміху. З соціальної точки зору така комунікація являє собою соціальну взаємодію, націлену на спільні й узгоджені дії учасників спілкування, що супроводжується діяльнісним характером сміху за дружньої участі та неформальної рівності. З огляду на естетичну сторону така

комунікація опосередкована загальною оцінкою комунікантів з позиції діючих моральних/соціально встановлених норм, звичаїв, суспільної думки, реакції інших людей, як такої, що виступає проти несправедливості, зла. Культурна складова цієї комунікації враховує глибокі знання, тонкощі, суспільно значимі елементи культури, залучені до смислової сфери смішного, що визначають специфічність гумору певної групи, суспільства, народності в цілому та сприяють її єдності.

Кожний з досліджуваних нами авторів є мовною особистістю, яка належить до представників певної лінгвокультури з притаманними для нього особливостями етнічного характеру, що мають враховуватися при створенні письменниками комічного: *Мюріел Спарк і Роальд Даль* – до англійської, *Курт Воннегут, Ірвін Шоу, Раймонд Карвер* – до американської, *Кевін Баррі* – до ірландської.

Позитивний ефект сміхової комунікації у межах художнього тексту ґрунтується на засаді обопільного соціокультурного досвіду (цілісного усвідомлення традицій, звичаїв, цінностей тієї чи іншої спільноти) учасників комунікації: автора (як представника, наприклад, американської лінгвокультури) – читача (як представника, наприклад, слов'янської лінгвокультури), персонажа (як представника, наприклад, британської лінгвокультури) – персонажа/персонажів (як представника, наприклад, американської лінгвокультури).

Британський гумор передбачає: стриманість, відсутність прямих випадів, велику кількість напівжартівливих натяків і недомовленостей; приховану посмішку; симпатію до об'єкта, що висміюється; усвідомлювальну як апріорі тактичність; вуалювання різких висловлювань негативної оцінки через опис і порівняння; традиційність та консервативні звички в якості предмета для жартів; дотепність і перевага інтелектуальних гумористичних форм; руйнування правил логіки; відсутність табу в тематиці жартів; “нездоровий” інтерес до тілесних покарань; ексцентричність; культивування дивацтв, незвичних хобі, абсурдності; осміяння англійцями шотландців (через їхні торгові нахили,

незвичайну скупість, надмірну чепурність), ірландців (через поведінку дзеркально протилежну від англійців щодо дотримання законів) або інших складників населення країни; отримання морального задоволення від усвідомлення своєї власної значущості.

Зазначені ознаки британського комізму знаходимо в діалозі персонажів оповідання Р. Даля “Уільям і Мері”: *відсутність табу* в тематиці жартів лікаря про смерть пацієнта-друга Уільяма Перла (*But, conscious or not, you'd be in a rather interesting position, wouldn't you? You'd have a cold dead body and a living brain*); *абсурдність* ідеї лікаря Джона Ленді запропонувати пацієнтові проведення наукового експеримента над ним, точніше над тілом після смерті останнього, за аналогією до експерименту над твариною (собакою) (*I'd be like that Russian dog. – I don't think you would*) (до речі, у читача слов'янської культури виникають асоціації до подібних експериментів над собакою в повісті М. Булгакова “Собаче серце”); завдяки опису деталей всієї процедури *натяк* на жорстоке ставлення лікаря до смертельно хворого пацієнта через бажання здобути визнання в медицині (*For one thing, you'd certainly lose consciousness when you died, and I very much doubt whether you would come to again for quite a long time – if indeed you came to at all*):

“All right,” I said. “Imagine that I've just died. Now what would you do?”

“I should immediately open your neck and locate the four arteries, the carotids and the vertebrales. I should then perfuse them, which means that I'd stick a large hollow needle into each. These four needles would be connected by tubes to the artificial heart.”

“Then, working quickly, I would dissect out both the left and right jugular veins and hitch these also to the heart machine to complete the circuit. Now switch on the machine, which is already primed with the right type of blood and there you are. The circulation through your brain would be restored.”

“I'd be like that Russian dog.”

“I don't think you would. For one thing, you'd certainly lose consciousness when you died, and I very much doubt whether you would come to again for quite a

long time – if indeed you came to at all. But, conscious or not, you'd be in a rather interesting position, wouldn't you? You'd have a cold dead body and a living brain” (Даль, 1996).

Для американського гумору типовим є набір таких особливостей: розумність, відчайдушність, відкритість; схильність до перебільшення/гіперболізації; міфологізація сміхових ситуацій і персонажів; обігрування певних хобі/роду занять (колекціонування); грубе нанизування нісенітниць, дурниць, тобто комізм алогічного, що переходить у “чорний гумор”; осміяння таких індивідуальних/суспільних рис як працелюбність, підтримання порядку, дотримання законності; перевертання повсякденного; неповажне ставлення до традицій; тенденція до зменшення формальності.

У фрагменті з оповідання К. Баррі “Атлантик-Сіті”, що являє собою глузування Джеймса над підготовкою Кармоді до вечора знайомства з жінкою, виокремлюємо: перебільшення (*He's had the first bath of the year*), грубе нанизування нісенітниць (*He has the hair slicked back with strong tea. He's dragged a comb through his teeth*), неповажне ставлення до професії фермера та людини похилого віку (*You're like an auld farmer hitting off to a matchmaking festival*):

'You're practicing on the sly in the barn, aren't you? You're like...' He put the cue down and danced a two-step. *'You're like an auld farmer hitting off to a matchmaking festival. He's had the first bath of the year. He has the hair slicked back with strong tea. He's dragged a comb through his teeth...'*

'You're a fucking lunatic, James,' said Carmody, and tapped the butt of his cue three times on the concrete floor.

'Sure I know that.' (Баррі, 2007).

Слов'янський, зокрема український, гумор відзначається: сміхом над собою; самоіронією та несаркастичністю; елементом драматургії, контрастом; сюжетністю та несподіваним поворотом (цікава історія); незлостивістю, відсутністю руйнівної рефлексії, добродушністю; поєднанням тонкого “розумного” гумору та гумору “з перцем”; доброзичливим фіналом у

гострому жарті; викликом тільки приємних емоцій; особливою кмітливістю як культурною рисою української вдачі, делікатністю почувань; народністю; особливістю тем, пов'язаних з побутом, подіями та явищами історії; своєрідним відгуком на актуальні життєві події та зміни.

Наведений за приклад фрагмент з твору Ю. Винничука “Місце для дракона” містить несподіваний поворот – прояв людяності у ставленні до дракона Грицька (*Бідний-бідний, навіть пательні не має, аби собі всмажити. Мусить сиру дівку їсти... А від сирої дівки живіт болить. От коли він сирої дівки нажереться, то де йому з вами битися?*):

Ти от розкажи нам про цього дракона. Що він їсть?

– Що їсть? – наморщив лоба шинкар.

– Ага.

– Або я знаю, що він їсть? Він у мене не обідав.

– Але ти тут живеш, то мусиш знати.

– А що я можу знати? – розвів руками. – Можже, він ковбасу їсть, може, голубці, а може, кльоцки... Я його не питав.

– А дівок їсть? – втрутився Юхно.

– Дівок?.. Гм... – шинкар знову наморщив лоба. – На картині намальовано, що їсть... Бідний-бідний, навіть пательні не має, аби собі всмажити. Мусить сиру дівку їсти... А від сирої дівки живіт болить. От коли він сирої дівки нажереться, то де йому з вами битися? (Винничук, 2016).

Висновки. Таким чином, зосередження уваги на загальних рисах національного гумору є вагомим аспектом при розгляді різниці сміхових традицій кожної з націй, що є наслідком особливостей національного характеру, менталітету, світоглядних позицій, територіального місцезнаходження, політичного устрою, психології життєвих позицій, історичного та вікового розвитку культури, стереотипів етносу тощо. **Перспективу** подальших досліджень вбачаємо у вивченні засобів створення комічного в різних лінгвокультурах.

Список використаних джерел

1. Винничук, Ю. (2016) *Місце для дракона* (с. 53). Чернівці: Чорні вівці.
2. Dahl, R. (1996). *The Collected Short Stories: in 2 volumes*. V. 1 (p. 33). L: Penguin Books Ltd.
3. Комическое *Wikipedia*. Взято з: <https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D0%BE%D0%BC%D0>.
4. Barry, K. (2007) *There are Little Kingdoms*. Retrieved from <http://www.rulit.me/author/barry-kevin/there-are-little-kingdoms-get-383819.html>.

**О.О. Литвинов, кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри іноземних мов хіміко-фізичних факультетів
Київського національного університету імені Тараса Шевченка**

SPEECH-ACT PROPERTIES OF EYE BEHAVIOUR LABELS

Eye behaviour labels (EBL) constitute an integral part of both classical and contemporary English fiction. During the recent decades the phenomenon of eye behaviour as a component of human body language in discourse has been a subject of interdisciplinary investigation in psychology, non-verbal communication studies, sociolinguistics, linguistic pragmatics and discourse analysis. The *problem* of language representation of human non-verbal behaviour in discourse by means of EBL remains *topical* in today's linguistic studies.

The research is *aimed* at revealing speech-act properties of EBL in the corpus of modern English fiction with regard to the speaker's intentions, locution, illocution and communicative behaviour style. The *objectives* are: to define EBL; disclose their semiotic nature, identify their structure regarding form and content; determine their pragmatic functions and distinguish their types in terms of speech act theory.

In the course of analysis, we defined EBL as language units that convey a wide range of emotive, cognitive, sociocultural and pragmatic meanings relevant to the non-verbal module of a speech act. Being an essential part of human communication,